

Az élet szolgálatában

Bori Imre

Szaporodnak az érvek, amelyek amellett szólnak, hogy fordítás-irodalmunkról beszéljünk.

Elsősorban legkiválóbb íróink fokozott fordítói munkássága készítet erre, de könyvkiadásunk mind tervszerűbbé váló tájékozódása a fordítás-irodalomban is erre mutat. Ezeken a döntőnek érzett hatásokon túl a megoldásra váró elvi és gyakorlati kérdések is kényszerítő erővel bírnak: a fordítások nem „mellékszereplői” irodalmi életünknek, mert hatásukat, nyomukat, pecsétjüket megtaláljuk az eredeti alkotások hímporában is. S nem utolsósorban e kérdés megvizsgálására ösztönöz bennünket szellemi életünk sajátossága is, amely a társadalmi és gazdasági mozzanatok hatásán túl a szellemi hatások termékenyítő ösztönzéséből is sarjadt: egyéni voltának nem egy vonása innen származik.

De számolnunk kell azzal is, hogy töretlen területen, fel nem fedezett szellemi égalj alatt barangolunk, sem az anyaggyűjtő buzgalma, sem a vizsgálódó tekintet nem hatolt még erre a területre.

I. Kísérletünknek, ha van erénye, ebben a tényben keresendő, hibái pedig ebben lelik mentségüket.

II.

A magyar és jugoszláv szellemi élet kapcsolatai nem újkeletűek, tehát a fordítások is, amelyek egyik legjellemzőbb megnyilvánulásai az érintkezéseknek, a két nép irodalomtörténete legrégebb évszázadaiba vesznek.

Amikor erről a kérdéstről beszélünk, nem kerülhetjük meg azt a szellemiséget sem, amely e kapcsolatok kutatóit, pontosabban egyes, sokszor felszíni jelenségek rögzítőit, áthatotta. A magyar irodalomtörténetírás nem hallgathatta el e kapcsolatok kérdését, bár az irodalomtörténet, jellegénél fogva, polgári szülemény, s mint ilyen nem volt mentes attól a nacionalizmustól, amely a múlt századot áthatotta. Megnyilatkozott ez abban is, hogy az idegen hatásokat, befolyásokat egy jellegzetesen pozitivistá szemlélet nevében adatszerrűen megállapította, vagy szorgalmas búvárkodással a nyugati nagy irodalmak hatásait vizsgálta, de nem figyelt fel a

környező népek szellemi életének nyomaira a magyar irodalom életében. Így találkozhatunk azzal a jelenséggel, hogy a magyar irodalom története, bár nem egy érdemes művelője volt ennek a tudomány-ágnak, nem tud felmutatni olyan tanulmányt, amely behatóan foglalkozna a szomszéd népek hatásaival, és így kiderítené és rámutatna a jugoszláv irodalom nyomaira, hatásaira a magyar irodalom alakulásában. A jugoszláv irodalom kölcsönözött szín hiányzik a magyar irodalom történetéből, az a szín, amely koronként más-más mértékben és jellegben bukkan fel.

Nem volna helyes ezeket a hatásokat döntőeknek feltüntetni a magyar irodalom életében, mint ahogy azok valóban nem is voltak döntőek, de nem olvashatjuk elgondolkoztató kérdések nélkül pl. a legújabb összefoglaló jellegű magyar irodalomtörténetet, amikor ilyen soroknál állapodhatunk meg:

„Hiányos lenne ez a kép, ha nem utalnánk arra a keretre, környezetre, melyben ezek az énekmondók működtek. A nagyurak udvarának, nemesi udvarházaknak a népét és a végvárok katonáit nem ők mulattatták egyedül. Velük ott volt a zenészek színes serege, rác hegedősök, török síposok, cigány tamburások és annyi más; az énekmondók maguk is lanttal vagy hegedűvel kísérték éneküket. Nemcsak magyar ének hangzott ekkor a magyar várakban. A XVI. század viharos eseményei összekeverték az ország népeit, magyarok, horvátok, szlovákok együtt harcoltak a várakban, együtt szolgáltak egy-egy nagyúr szállításán, s különböző nyelvű dalaikba belecsendült a török rabok idegen melódiája is. A nyelvek és a ritmusok Babelévé alakult át az ország, s egyik nép a másiktól vette át, tanulta el muzsikáját, hangszerét, nyelvét és énekét” (*A magyar irodalom története 1849-ig*. Budapest, 1957. 63. oldal). Mint ahogy fel kell figyelniünk Eckhardt Sándor jegyzetére, amelytet az egyik Balassi-vershez fűzött:

„B. B. családjában és környezetében számos alkalom nyílt a horvát nyelv és énekek elsajátítására. Nagypapja, Ferenc, előbb szőrényi bán, később Bozich Andrással együtt Horvátország és Szlavónia bánja (1505) és apja házanépe, mint általában a végek ebben az időben, tele van horvátokkal. Tolvaj „nemes” legényei, akik meglopják, színtén horvátok és Krusith Jánosék, apja elleneséges szomszédai, kikhez ellátogat 1577-ben Ilonának udvarolni, szintén a hor-

vát Lepoglavára valók. Egerben igen sok horvát katonai szolgálatot végeztet vele, a zólyomi kapitány (1577), Wratkowith, azaz Rác Pál, ki alatt hadi kalandjait kezdi, a Barbarythok, kikkel hol hadilábon, hol nagy barátságban van, szintén horvátok” (*Balassi Bálint összes művei*. I. Összeállította Eckhardt Sándor. Akadémiai kiadó. Budapest, 1951. 170. old.).

A magyar-jugoszláv szellemi érintkezések egyik legtermékenyebb szakaszáról, a XVI. századról van szó. Mind ezt a századot szemlélve, mind visszafelé hatolva az időben, elmúlt századok életébe, mind a XVIII—XIX. század világában vizsgálódva, nem egy nyomon indulhatunk el. A huszitizmus és a reneszánsz Kardos Tibor könyvében (*A magyarországi humanizmus kora*) kellően nem elemzett problematikájára, a XVI. századi történelmi énekek és széphistóriák, Balassi majd Zrínyi tartogatta kérdésekre éppen úgy utalhatunk, mint a Vitkovics Mihály és Goethe közvetítette szerb népiesség sajátos szerepére a formálódó új magyar irodalomban, amelyet vizsgálódásunk köréből Kazinczy, Kölcsey, Bajza, Vörösmarty neve jelez. Ezen a helyen csak utalhatunk a Horváth János emlegette „szerbus manier”-re (Horváth János: *A „szerbus manier”*. Megjelent: *Tanulmányok*. Bp. 1956. 266. old.), amellyel kapcsolatban ezeket a sorokat olvashatjuk e jeles tudós megfogalmazásában: „A magyar irodalmi népiesség egyik ága ez is, és gyöngegség, báj, költői nemes szépségek tekintetében nem áll mögötte a rendszerint emlegetett speciális magyar népiességnél, mely a Petőfié”.

Éppen ennyire ismeretlenek az ellenkező irányú hatások is. Hadrovits László kutatásai a szerb Trója-regény magyar kapcsolatait illetően fel nem derített világba világítanak, mint ahogy ebbe az ismeretlenségbe vezet az a nyom is, amelyre a szarajevói *Izraz* című folyóirat 1957. évfolyamának 7—8. számában bukkanunk egy XVIII. századi magyar vers szerb fordításával kapcsolatban (lásd: *Híd*, 1959. 11. szám, 967. old.).

A XIX. század nacionalizmusa megakasztotta ezt a termékeny szellemi cserét. A nemzeti államok a szellemi élet területén is védvámrendszert építettek ki az önmagukra ismerős romantikus lázában, és mindegyik a maga „felhőkakukkvára” mesterségesen emelt bástyáiról nézte le a környező vidéket. Ekkor helyezték egymás mellé és legtöbbször egymással szembe a múlt olyan történelmi mozzanatait, amelyek objektíve

együttes életet mutatna. Így váltotta fel az évszázadok formálta természetes kapcsolataikat egy felmérhető és kimutatható elzárkózási törekvés, nacionalis ideológia, amelynek egyik legfőbb jegye a szupremácia volt.

Nagyon tanulságos ebből a szempontból Kazinczy Ferenc Lukijan Mušickihez intézett levele. Benne van az eljövendő kornak a szelleme, de a széphalmi mester magatartása még az előző idők felvilágosult nemzetköziségét mutatja. „Régen tisztelem érdemeidet, dicső férfiú! — írja Kazinczy mintegy bókokkal mentegetve kortársai dadogó nacionalizmusát —, de az a sok citátum, kivált, melyeket Herderből szedél ki, szeretettel elegendy tiszteletre vonsz feléd. Mutattam azokat egy sárospataki professzornak, ki a ti Apostolovicstoknak a filozófiában mestere s a görög nyelvben tanítványa volt, figyelmessé tettem azt, hogy a ti felekezetelekben, melyet pápisták és protestánsok vadnak képezik, oly pap találattik, ki jártas Herder munkáiban, holott a magyarországi kálvinista papok között talán nincs egy is, aki annak írásait ismerné...” A levélben Kazinczy még bátran tesz vallomást mentesen a nacionalizmus szellemétől, de az utána következő kor, ahogy hátat fordított Kazinczynak, éppen úgy hátat fordított a népek barátságára gondolatának is. Kazinczy levele megható vallomás és kordokumentum egyszerre. Ő még visszautasítja a szupremácia gondolatát, de a kor már két kézzel kapott utána. S hogy Kazinczy is számolt vele, védekező, magyarázkodó modora is bizonyítja. Íme a levél folytatása: „Az én patriotizmusom nem ellenkezik a kozmopolitizmussal, s midőn a magyar nyelvnek virágzását óhajtom, midőn azt, amennyire tőlem kitelik, elősegélni igyekszem, nem könyörgök azért az egeknek, hogy — más nyelveknek károkka virágozzék az én nyelvem; nevezetesen nem könyörgök azért, hogy az a nyelv ne boldoguljon, amelyen az Azan Aga mennyei szépségű elégiája énekeltetett. Én azt Goethének költeményei közül magyarra is fordítottam. Néhány próbát ismerem dalaitoknak, azok mind igen édesek, mind műzsák által sugalloitak... Vedd berekesztésül vallomásomat: az igazság minden nemzettel, minden felekezettel közös, s a jók s bölcsék fellelik egymást különböző feleken is. Jaj annak a nyomorultnak, kinek szeméj felakadnak a ruhán és a hangzaton! Szeresük egymást tisztelt férfiú, mert érez-

zük, hogy az igazság gyermekei vagyunk.” (1812. febr. 5-én).

Itt villan fel annak a lebecsülésnek és megvetésnek gyökere, amely mindannyiszor megjelenik ahányszor a szomszéd népek kultúrájáról esett szó. Ez tette vakká a szellemet és ennek a vakságnak nyomait szinte máig kísérhetjük. A szellemi elzárkózás, a csak önmagát becsülés ennek volt természetes következménye, s a múlt század dicséretes kivételei (Székács József, Margalits Ede, Vajda János) csak azt az általános szabályt erősítik, amely az egész kor nacionalista szellemi politikájára oly jellemző.

Nem kell tehát csodálkoznunk, hogy századunk gyermeke már egymás nem- és félreismerésével nő fel. A modern magyar irodalom hátat fordított, a múltnak. A legkiválóbb írókat érdeklődésük Nyugatra vitte, gyógyírt keresve sebeikre. A maguk élete sötéttségében csak messzi fényeket kerestek s nem rokonvonásokat a velük hasonló sorsban osztozóknál. S Ady sem jutott tovább annál a felismerésnél, amit a *Magyar jakobinus dalában* meghirdetett.

Amit eddig elmondtunk dióhéjban, nem az újdonság erejével ható tények felsorakoztatása volt. S nem is azért emlegettük a magyar irodalomtörténet-írás adósságait, hogy velük mindenáron újat mondjunk, vagy buzgólkodva olyant állítsunk, ami nem volt. Annak is tudatában vagyunk, hogy a hazai irodalomtudomány sem mentes azoktól a szépséghibáktól, amiket fentebb emlegettünk. Csupán arról van szó, hogy a magyar-jugoszláv irodalmi kapcsolatok megvilágításával sok jelenséget tudnánk helyesebb megvilágításban, árnyaltabban és helyes arányokban megmutatni.

A magyar irodalom egészen a legutóbbi időkig *nem volt kíváncsi* arra, hogy mi történik a jugoszláv szellemi életben. S ha kíváncsian hajolt is a harmincas években föléje, „Duna-tervekkel” és „Duna-Európákkal” legtöbbször az új alakba öltözött szupremácia szólalt meg a feltűnő kíváncsiság mögött. Egyetlen pozitívuma volt ennek: a megismerés gondolatának meghirdetése, bár ennek is némi nyomát csak a negyvenes években tapasztalhatjuk Cankar Jerneje, Ornjanski Örökös vándorlások-ja és Slavko Kolar egyik műve megjelentetésével. Ezt a gondolatot fogalmazta Németh László

harminc évvel ezelőtt írott cikkében: „Ennek a folyóiratnak elsősorban műveltségünk közös népi elemeit kellene nyilvántartania. A magyar kisebbségek mindentűtt feladták a kezdeti merevséget; egyre jobban érdekli őket a kultúr-táj, amelynek akaratlan foglyai lettek. A megismerés: megértés, a megértés: szeretet.” (*Egy folyóirat terve. Minőség forradalma*. III. kötet, 169. old.).

Hazai talajon maradvá ez vallotta Szenteleky Kornél 1932-ben kifejtett „kultúr-tervében” (*Egy dunai kultúr-terv. Ugartörés*. 8. old.): „Az első teendő tehát egymás megismerése” — olvashatjuk itt. „Nem ismerjük egymást” — hirdeti nem egyszer. S ezekkel a megállapításokkal akár pontot is tehetünk a múlton tartott seregszemlén, hiszen Szenteleky, bár gondolatainak foganatásában közrejátszott a magyarországi „Duna-tervek” divatja, árnyalataiban más nézőpontot és magatartást képvisel, és részben már ránk, Vajdaságra mutat.

A jugoszláv szellemi élet iránti érdeklődés a két háború között itt ébredt fel Vajdaságban, s egyszerre két-szólamúan is megszólalt. Az egyiknek csúcsa Szenteleky Kornél és Debreczeni József műfordításkötete: a *Bazsalikom* (1928.). Az ő munkásságuk, később pedig a *Kalangya* című folyóirat műfordítói tevékenységéé elsősorban a megértés és a megismerés hirdetése volt. Szépszájú, de még nem értékelt fordítás-irodalom őrzi ennek emlékét. S nem nehéz ennek a törekvésnek megfelelőjét a mai magyar irodalomban Csuka Zoltán műfordítói tevékenységében felfedeznünk.

A két háború közötti *Híd*-ban megjelent fordítások már olyan többletet is tartalmaztak a *Kalangyával* szemben, amely csak a felszabadulás után tudott kellő mértékben kifejlődni és uralkodóvá válni szellemi életünkben. Az itt tapasztalható tendenciák messze túlmutatnak a pusztá megismerésre irányuló akarásokon. Amikor a jugoszláv költők vagy prózaírók alkotásait magyar nyelven jelentetik meg, előtérben kerül az *egy világ*, az azonos élet, azonos problémák tudata is. A fordítás ekkor válik természetes gesztussá. Jo- van Popović elbeszélése, Krleža és Kočo Racin versei magyarul az *azonosat* fejezik ki: bennük a magyar olvasó önmaga kérdéseire ismert, mint ahogy az akkori Laták-versek, Thurzó Lajos-írások is azt fejezték ki. A más nyelv mögött nem a *más világot*, hanem a

magukét látták. Ami általában természetellenesnek tűnt a magyar irodalom távlatában, a *Híd* tevékenységében a természetesség jegyeit öltötte magára. Annak a régen fennállott állápotnak az újjászülését figyelhetjük ekkor meg, amely megvolt a két nép érintkezéseiben a polgárosodás kezdetéig, sőt még a XIX. században is. Azt a gesztust látjuk, amellyel a Semptei névtelen Bankó lánya históriáját (*Az Béla királyról való és az Bankó leányáról szép história*) magyarítja 1570-ben, vagy Zmaj a *Toldit* a múlt században fordítja szerbre.

Ez a tendencia virágzott ki a felszabadulás után. Az a reneszánsz, amelyet fordítás-irodalmunk az elmúlt tizenöt évben és külön az elmúlt fél évtized alatt megért, ennek jegyében áll.

III.

E hosszú bevezetés és kalandozás után tulajdonképpen tárgyunkhoz, a mai vajdasági műfordítás-irodalom számbavételéhez értünk. Első pillantásra is imponáló és értékes anyaggal találkozunk magunkat szemben mind mennyiségi, mind minőségi tekintetben.

A felszabadulás után megindult magyarnyelvű szellemi életben a fordítás-irodalom szinte az első napoktól kezdve jelentős szerepet játszott. Első feladata a megismertetés volt: a jugoszláv irodalom olyan művei szóltak meg ekkortájt magyarul, amelyek a népfelszabadító harcok napjaiban keletkeztek, ennek a harcnak szellemét, jegyeit viselték magukon. S ez természetes is volt. A vajdasági magyar olvasók felé, akik a megszállás éveiben elzárva éltek, sokszor megtévesztetten is, ez a fordítás-irodalom közvetítette annak a forradalomnak a szellemét, gondolatait, amelyekből az új Jugoszlávia nőtt ki.

S ez a mozzanat máris messze túlmutat a megismerés pusztá tényén: a való életet hozta, s a vajdasági magyar szellemi élet mem utolsó sorban éppen e fordítások révén (az újságok és a *Híd* hasábjain) kapcsolódott bele hazánk szellemi életébe, gondolati világába, és vált maga is (a társadalmi, gazdasági tényezők hatásain túl) részévé a hazánkban megindult szocializmus-építő életnek. S ha van jegy, amely egymagában is összefoglalja, tartalmazza a vajdasági műfordítás-irodalom legfőbb sajátosságait, akkor az

éppen az eleven élettel való kapcsolata. A társadalmi élet, a pedagógiai feladat és az irodalom találkozása volt ez az időszak, s bár lehet, hogy nem tud felmutatni sok antológiai darabot a fordítások minőségi vizsgálatára még ebben az időszakban, érdemeiről mégsem szabad elfeledkezni, hiszen éppen ebben az időben és nem utolsósorban a fordítások révén dőltek le azok az addig mesterségesen támasztott falak, amelyek a szellemi élet területén a vajdasági magyarságot a jugoszláv irodalom értékeitől elválasztották.

Az ötvenes években ez az eleven kapcsolat elmélyült, sokirányú összefüggéssé fejlődött. Ekkor már világosan megmutatkozik az a feladat, amit a vajdasági magyar műfordítás-irodalom vállalt: nem a népköltészet termékein, hanem legjobb alkotóiban szólatatni meg hazánk népeinek irodalmát. A magyar irodalmi köztudatba a jugoszláv irodalomból a szerb népköltészet értéke jutott el csupán. A múlt század elsősorban ezt hagyta ránk, mert ha volt valamelyes érdeklődés a jugoszláv irodalom iránt, az csupán szerb hősi énekek megszólaltatásában mutatkozott meg. Kazinczy éppen úgy ezt fordítja, mint Kőlcsey vagy Bajza, Székács vagy Mangalits, és ezt folytatja a második világháború utáni nemzedék: Csuka Zoltán ballada kötete, Kiss Károly fordításai, vagy a *Betyárok tüzénél* című, nemrégben megjelent gyűjtemény is. A vajdasági műfordítás nem ezen az úton indult le. A szerb hősi énekek kétségtelenül nagy kincsset jelentenek, de a jugoszláv szellemi élet messze túlhaladt azon a fokon, amit ezek képviselnek, szellemükben meg tudnak mutatni.

A fordítások nyomán az ötvenes években azokat a szövegeket olvashatjuk, amelyek értékben a legtöbbet jelentették, s mintegy a jugoszláv irodalom kincsesháza legszebb eredményeit képezik: a múlt századi romantika nagyjai ezek (amelyekből egy Vajda János. — mily jellemző! — „Radicevics Sándortól” *A leány a kútnál* című népies verset és Zmaj *Tanácsát* fordítja), és a szerb, horvát, szlovén modernisták, akiket Ady nemzedéke, hisz iktársak, nem méltatott figyelemre. A klasszikus jugoszláv irodalom megszólaltatása általában is a jugoszláv költészet felfedezését jelentette: tanulságos vállalkozás volt mind az olvasó, mind pedig a fordításokra vállalkozó költők szempontjából is. Iróink

és olvasóink irodalmi műveltségébe természetesen beleépült a magyar irodalom öröksége éppen úgy, mint azok a szellemi tendenciák, amelyek ennek vagy annak az idegen írónak megszólaltatásához vezettek. Shakespeare-t Arany Jánosék hódították meg a magyar közönségnek, Dantet Babits, a *Kalevalát* Vikár Béla, Baudelaire-t pedig Tóth Árpád és Szabó Lőrinc. Amikor a vajdasági műfordítók érdeklődése fokozottabban a jugoszláv irodalom felé fordult, azoknak a hiányoknak a pótlására vállalkozott, amelyeket a magyar műfordítás-irodalom tájékozódásának jellege miatt nem tudott vállalni, de amelyek nélkül műveltségünk verszegényebb, érdeklődési körünk szűkös maradt volna. Elég ha arra utalunk, hogy a XX. század jugoszláv irodalmát Kosztolányi egy-két verssel képviselteti modern költészeti antológiájában, és hogy a sokirányú érdeklődésű Szabó Lőrinc *Örök barátaink* című hatalmas fordítói vállalkozásában a jelentéktelen Mileta Jakšić egy versét fordította le magyar nyelvre; hogy a *Nyugat* évtizedekig rendszeresen megjelenve, alig talált helyet jugoszláv irodalmi alkotás megszólaltatására.

Az ötvenes évek eleje a jugoszláv irodalomban a költői forradalmat megelőző szélcsend jegyében múlt el. A szocialista realista irodalompolitikának elméleti és még inkább gyakorlati felf számolása ekkor indult meg, s ennek nyomán a fordítók tekintete is mindinkább a jelen felé fordult, mert sok tényező közrejátszása segítette a fordítókat a klasszikus örökség megszólaltatására: fordítói próba, irodalompolitikai megfontolás, pedagógiai szándék és az átmeneti korszak sok ellentmondást tartogató eredményeitől való elfordulás egyaránt nyomát hagyta rajta.

A vajdasági magyar műfordítás-irodalom 1953 után fog az új jugoszláv költői jelenségek tolmácsolásához. Számszerűen és minőségben egyaránt a versek dominálnak az irodalmi munka e területén. S ez nem véletlen. Azok a változások, amelyek az ötvenes évek elején lejátszódtak, az irodalom területén elsősorban költői forradalomként jelentek meg, mint ahogy a jugoszláv irodalomban is a költészet mutatta fel elsőnek a korszerűség jegyeit. A fordítóknak a jugoszláv irodalom felé fordulása itt is teljes méretű. A vajdasági szellemi élet ezek révén tájéko-

zódik a nyugati irodalmak legújabb eredményeiről is, hiszen a fiatal jugoszláv költészet forrongásában azok példáján okul elsősorban. Tanulságos vállalkozás lenne például felmutatni azokat a nyomokat, amelyeket a modern jugoszláv költészet fordítása hagyott költészetünk fejlődésén. Meggyőződésem, hogy ezek a hatások nem jelentéktelenek: formák és szellem egyaránt a fordítások közvetítésével váltak magyar nyelven is közkinccsé.

A szocialista realista irányzat a népies költészet művelését vallotta, de a népiesnek a jegyeit örökölte költészetünk is, hiszen nem egy költőnk az új népiesség harmincas éveiben keletkezett eredményein nőtt fel. Az ötvenes években kibontakozó jugoszláv költészet az ilyen irányzatok tagadásából indult ki, és az ész-költészet újbóli vállalásával, a formai hagyományok elvetésével, az új nyugati eredmények átvételével és méginkább — meghonosításával a felszabadító szerepét játszotta. Ezeket a verseket fordítva, a vajdasági költészet ismét bekapcsolódott abba az európai szellemi áramkörbe, amelyből a mépiesség különböző irányzatai, a háború alatt és a háború után kialakult irodalmi állapotok elszakították. A dús levegőjű szellemiség, költői szabadság és az intellektuális kaland tisztelete, amely a modern jugoszláv költészetből áradt, megtermékenyítette magukat a fordítókat is — az ő közvetítésükkel pedig egész költészetünket és olvasóközönségünk egy nagy hányadát, elsősorban a fiatalabb évfjártok bontakozó tehetségeit. S amikor irodalompolitikánk még idegenkedve fogadott minden modernista kísérletet, ezek a fordítások vállalták az úttörés ugartörés feladatát is. Popa, Miodrag Pavlović, Davičo, Jure Kaštelan szövegei például így épültek bele verskultúránkba, újarcú műveltségünk alapjaiba.²⁾

Nem csoda tehát, hogy a fordítók és a kritika egyaránt érzékenyen reagál minden új jugoszláv irodalmi eseményre. A költők fordításaik megválogatásában éppen úgy tükrözik ezt, mint ahogy megmutatja a kritika fel-felcsendülő szava is. A *Híd* majd mindegyik számában jelenik meg fordítás és könyvismertetés. Folyóiratunknak ez még ma is munkaköre, és akárcsak irodalmunknak, sajátos vonásává vált.

A két háború közötti kísérletek után, ezekben a fordításokban értékes meg-

oldásokat találunk. Mert nem lebecsülendő tény, hogy az eredetiekkel egyenrangú fordítások születnek nálunk, s anélkül, hogy külön kitérnénk itt a fordítások minőségi elemzésére (ez külön tanulmány feladata!), meg kell állapítanunk, hogy java fordításaink már ekkor az átlagoson messze felül emelkedik, és gyakran a legkényesebb igényt is ki tudja elégíteni.

IV.

Az utolsó öt esztendő fordítás-irodalmunk talán legjelentősebb fél évtizede, amelyben a minőségi gyarapodás és a számszerinti növekedés mögött szembe-tűnőbb, mint bármikor is volt. A fordítói tevékenység rendszeressé vált nemcsak a *Híd* hasábjain, de könyvkiadásunkban is, ez utóbbi pedig már új tájékozódási kísérletek jelentését is mutatja.

Kardos László a magyar műfordítás kérdéseiről írva (*Műfordításunk mai kérdései*) a magyar műfordítás két sajátosságát emeli ki. Szerinte a „magyar irodalom rendkívül gazdag műfordításokban” és a „legnagyobb magyar költők egyben a legnagyobb magyar műfordítók is”, ebből következően a műfordítás szerves részévé vált a magyar irodalomnak. A vajdasági műfordításról szólva, mi is elmondhatjuk: gazdag és sokrétű fordítói munkásságnak lehetünk tanúi, legkiválóbb íróink fordításai a legjobbak, fordítás-irodalmunk szerves részévé lett szellemi életünknek, irodalmunknak; munkásságuk nyomán a jugoszláv irodalom magyar nyelvű megszólaltatása nem szórványos jelenség, folklór iránti kurtoázia, hanem természetes velejárója az élet és irodalom hétköznapiainak is.

A költői műhely és a társadalmi élet szükséglete találkozik szerencsésen egyegy fordított szövegben; a feladatváltás belső kényszere és a próba izgalma egymást segítve szüli a magyarrá való szövegeket. A fordítók a maguk eredményeinek próbáját, ellenőrzését egyszerre végzik a másik szövegből gyűjtött tapasztalatok összegezésével, egyik munka a másikat támogatja. Új költői lehetőségek és a maguk költői gyakorlatának ellenőrzése folyik a fordított szövegeken: egy-egy sikerült vers Janus-arcúan néz szerzőjére és fordítójára is. Ma már kialakult fordítói arccélék és magukra talált írók mutatkoz-

naik a fordított szövegben: a fordítás éppen úgy az egyéniség tükrévé vált, mint az eredeti vers. Ezek az eszterdők nem tanulóévek már, hanem érettségükben olyan hagyomány megteremtői, amellyel nem kell szégyenkezniük, amely kiállja a próbát bármelyik fordítás-irodalommal összevetve is. Nem szabad elfelednünk, hogy a jugoszláv irodalom tolmácsolásának nem volt kialakult hagyománya az új magyar irodalomban, a magyar műfordítás nagyjai a görög, latin, olasz, angol és a francia irodalom jeleseinek átültetésén edződtek és alakultak: Arany János Shakespearet és Arisztophanészt, Babitsék Baudelaire-t és Dantet, valamint Shakespeare-t fordították, a két háború közötti idő fiatalabb nemzedéke szinte az egész világirodalmat bejárva alakította a magyar műfordítás-irodalom nyelvét, technikáját, újabban pedig az orosz szövegek átültetésén munkálkodik a modern franciák szövegeivel párhuzamosan. A jugoszláv népek irodalmának ilyen fordítói hagyományát látjuk kialakulni a vajdasági magyar irodalomban. Ez a tény szabja meg sajátos jellegét is.

Eddig lényegében költői szövegekről és költői forradalmakról beszéltünk. A magyar és a jugoszláv szellemi érintkezések, Anonymustól egészen a legutóbbi időkig, verses dialógusok voltak: hol a magyar, hol pedig a jugoszláv költészet árnyaló hatását figyelhetjük meg (kivéve persze a kezdet kezdetén álló Trója-regényt), a vajdasági műfordítás is elsősorban költői szövegek fordításából állt, a XX. századi próza gyér érként csordogált csak magyar nyelven. Az ötvenes években azonban a jugoszláv irodalom a költői forradalmak meg-megújuló hullámai mellett egy sokkal jelentősebb irodalmi forrongásnak, alakulásnak is a melegágya: a jugoszláv próza nagy feltöréséé. A „regény korszakának” beköszönését megfigyelhetjük a fordítások jellegének megváltozásában is: előbb a modern movella, majd a legutóbbi években a regényirodalom is számottevően megjelenik a vajdasági magyar nyelvű könyvpiacón. Ehhez természetesen hathatósan hozzájárult könyvkiadásunk anyagi megerősödése is.³⁾

S hogy ez mekkora feladatot jelentett ma is, elég, ha arra utalok, hogy egy jellegzetes költői nyelv mellett ki kellett alakítani egy prózai kifejezés-

formát is, amelynek hajlékonyan kell követnie Miroslav Krleža barokk szógazdagságát, Vučo költőiségét, Cosić regényeinek ódon veretét, Lalić kemény puritanizmusát, Marinković intellektualizmusát; meg kellett teremteni a szlovén irodalom fordításának hagyományát⁴⁾ a lefordított szövegekben. S ha ehhez hozzászámítjuk a macedón és a siptár nyelvű irodalmi alkotások, megkísérelt fordításait is, akkor tudjuk csak felmérni, hogy milyen gazdagodás szemtanúi lehetünk ezen a téren.

A fordítás hitvallás, vallomás, magamegmutatás is. A vajdasági műfordítás a jelen élete mellett tesz hitet, amikor a jugoszláv irodalom legfrissebb eredményeit és legértékesebb alkotásait megszólaltatja. A jugoszláv irodalom sajátos képet mutat a világ szellemi életének mai panorámájában. Előítélettől mentesen, szabadon, sablonok és megkötöttség nélkül, változatos formai sokrétűségben hirdeti és egyúttal példázza a szocialista társadalmi talajból sarjadt szabad szellemi élet érzelmi és gondolati gazdagságát. Amikor fordítóink ezekhez a szövegekhez nyúlnak, ezeket tolmácsolják magyar nyelven, akkor nagy és jelentőségében talán még fel sem mérhető munkát végeznek, olyan lehetőségeket tárnak fel, amelyekkel élve az olvasók egy új érzelmi és gondolati világ küszöbéhez érhetnek el. Ennek és az ilyen szellemiség nagy hatásának kell betudnunk azt is, hogy fordítóink érdeklődése nem történeti jellegű: nem a múltba, hanem a jelen életére figyel, figyelme nem terjed túl a XIX. század derekán és ide is inkább csak feladat — teljesítésből kalandozik el.⁵⁾ Fordítóink igazi területe a XX. század jugoszláv irodalma, azon belül pedig a legkorszerűbb, legmaibb alkotások, amelyek a ma életét, a jelen jugoszláv irodalmát jelentik. S ez természetes is: ha volt korszaka a magyar és jugoszláv művelődési érintkezéseknek, amely hasznos hatást gyakorolt a magyar szellemi életre, akkor a mai jugoszláv irodalom hatását talán a leggyümölcsözőbbnek kell tartanunk.

A vajdasági magyar nyelvű műfordítás-irodalom története meg azokat az évszázados hagyományokat, amelyek a jugoszláv irodalomból csak Karadžić népköltési gyűjteményeit volt hajlandó vállalni. Az öreg Vujadin és a Koszo-

vői lányka kezdetlegesen népi életképei helyett azokat az irodalmi szövegeket tolmácsolja, amelyekben a szocialista gondolat magasfokú eszmeisége párosul mély művészettel; nem azt hagyományozza, ami a múlt volt, a „Balkán”, hanem azt ami „Európa”, amivel bizonyos mértékben a mai világ életének, törekvéseinek reprezentánsa is. A magyar műfordítás-irodalom szép hagyományait folytatják műfordítóink ezzei a munkáival: a szocialista gondolat művészi világa felé nyitogatják az ablakokat.

Az eddig megtett út azt példázza, hogy a fordítások fő jellegzetessége a korszerűség és a magasra szabott út-lagszint, a tolmácsolás művésziessége pedig bizonyítja: megért a helyzet arra, hogy értékeljük a vajdasági magyar műfordítás-irodalmat, és megbecsüléssel szóljunk azokról, akik a legnagyobb teljesítményt nyújtották ezen a téren, elsősorban Ács Károlyról, Fe-

hér Ferencről, Pap Józsefről, Herceg Jánosról, Bodriks Istvánról, Borbély Jánosról, Takács Mártonról, Tomán Lászlóról és Saffer Pálról.

A vajdasági magyar műfordítás-irodalom lendületes fejlődése, gazdagodása pedig azt mutatja, hogy élénk és termékeny kapcsolataink vannak a jugoszláv szellemi élet egészével, sőt, ezen túl, rá kell mutatnunk arra, a munkára is, amit a kritika végzett el állandóan figyelemmel kísérve a jugoszláv szellemi életet. Ismertetőik, bírálatok, tanulmányok szóltak a jugoszláv irodalom jelenségeiről, alkotóiról. Ha munkánkat akarjuk felmérni ezen a területen, ezt a tevékenységet sem szabad mellőznünk.

Végezetül pedig megállapíthatjuk, hogy a világ talán egyetlen nyelvére sem fordítottak le annyi jugoszláv szépirodalmi alkotást, mint magyarra, és ebben nem kis szerepe éppen a vajdasági műfordításnak van.

Írásom nyomdába kerülése után jutottam Szászy István fordításkötetéhez (*Szerb költőkbből*. Fordította Szászy István. Bp. 1910. Olcsó Könyvtár, 1554—1558. sz.), valamint Erődi Béla fordításában *A Balkán-félszigeti népek költészetéből* című gyűjteményéhez. Bp. 1892.

A két kötet ugyan teljesebbé teszi a magyar-jugoszláv irodalmi érintkezések történetét, azonban lényegesen nem változtatják meg azt a képet, amit írásomban megrajzolni igyekeztem. Erődi Béla kötete négy népi vers fordítását tartalmazza s mint ilyen, a délszláv folklor iránti érdeklődés egyik megnyilvánulása csupán. Szászy István gyűjteménye már nagyobb figyelmet érdemel, mert az újabb szerb költészetből válogatott. Kötete Branko Radičević 9, Kačanski Vladislav 3, Djura Jakšić 10, Zmaj 12, Dimitrije Popović 5, Milorad Šapčanin 8, Nikola Petrović-Njegoš 3, Jovan Grčić 3, Vojislav Ilić 6, Milorad Mitrović 2, Aleksa Šantić 2, Mileta Jakšić 19, Milorad Petrović 7 versét tartalmazza.

Tanulságos azonkívül előszava is. „Kamatját” akarja leróni annak, amit

Zmaj a magyar költészet megszólaltatásával tett, majd így folytatja: „Az elmondottakon kívül még egy körülmény bírt arra, hogy fordításaimmal a nyilvánosság elé lépjek. A magyar és a szerb művészetek összelelkendezésével ugyanis hozzá akarok járulni a régmúltban megkötött, de közben megszakadt magyar-szerb barátság szorosabbá tételéhez”. Szászy előszavában nyomatékosan is hangsúlyozza, hogy a magyar közönség csak a szerb népköltészetet ismeri, „annál kevesebbet tudhat azonban a szerb műköltészetéről!” Pedig a „szerbeknek műköltészetük, és pedig értékes műköltészetük is van!” Elődeiről is tud, számon tartja Székács, Margalits, Radić fordításait és megemlékezik a szerb műköltészet átültetőiről: Pavlovity Jenő *Zmaj Rózsák* című verseit fordította, Djisalović Veselin a *Hegyek koszorúját*, Dömötör Pál és Szulik pedig költeményeik között adtak ki szerb verseket fordításban.

Szászy az előszavát Bécson keltezte 1906 novemberében. Nem költő, lelkes amatőr munkáját ismerjük meg kötetében.

JEGYZETEK

¹⁾ Adatszerűen felsorolva 1948 és 1955 között a következő jugoszláv költők szövegeinek meg magyar nyelven a *Híd* hasábjain: Milan Begović, Jovan Ilić, Djura Jakšić, Silviije Strahimir Kranjčević, Dragutin Kette, A. G. Matoš, Aleksander Murn, France Prešern, Petar Preradović, Branko Radičević, Aleksa Šantić, Stanko Vraz, Ivo Vojnović, Jovan Jovanović Zmaj (XIX. század); Miroslav Antić, Dobriša Cesarić, Oskar Davičo, Marin Franičević, Fran Galović, Slobodan Galoza, Drago Gervais, Jovan Hristić, Ivan Ivanji, Jure Kaštelan, Ivan Goran Kovačić, Skender Kulenović, Miroslav Krleža, Destovnik-Kajuh, Miroslav Slavko Madjer, Slobodan Marković. Vladimir Nazor, Jovan Popović, Boško Petrović, Mitar Popara, Vlatko Pavletić. Vesna Parun, Josip Pupačić, Miodrag Pavlović, Vasko Popa, Stevan Raičković, Branko V. Radičević, Florika Stefan, A. B. Simić, Djuro Šnajder, Dragutin Tadijanović, Risto Tošović, Branko Čopić, Tin Ujević, Oton Zupančić (XX. század). És ha e névsorhoz még hozzátesszük, hogy a felsorolt költők rendszerint több verssel is szerepelnek, akkor tudjuk csak felmérni versfordítóink hatalmas munkáját, hiszen becserkésztek szinte az egész új jugoszláv költészetet, és alig tudunk olyan jelentősebb írói nevet említeni a jugoszláv irodalomból, aki nem szólt volna meg magyar nyelven. Szembetűnő a horvát, sőt a nyelvi szempontból nehezebben megközelíthető szlovén írók száma is.

²⁾ Az első „modern” jugoszláv versek 1953-jelennnek meg. Ivanji Ivan 4 versét Ács Károly, majd Stevan Raičković és Risto Tošović verseit Pap József és Sáfrány Imre, Miroslav Antić poémájának egy részletét pedig Fehér Ferenc fordította le, 1954-ben a *Híd* fiatal horvát lírikusokat mutat be, 1955-ben pedig Vasko Popa, Miodrag Pavlović, Jovan Hristić és Slobodan Marković versei jelennek meg. De ekkor jelenik meg Branko Marinković *Kezek* című úttörő novellájának fordítása is.

³⁾ A könyvkiadás felett tartott seregszemle is lényegében ezt a képet mutatja fel. Az utóbbi évtizedben megjelent művek a korszerűség jegyében fogantak. Puszta számbavételük is eléggé megmutatja ezt:

Ivo Andrić: *Nyuszi*. Regény. Bratsztvo-Jedinsztvo, Noviszád, 1949. Herceg János ford.

Ivo Andrić: *Kisasszony*. Regény. Bratsztvo-Jedinsztvo, Noviszád, 1954. Herceg János ford.

Dobrica Čosić: *Majd megvirrad már*. Regény. Bratsztvo-Jedinsztvo, Noviszád, 1953. Herceg János ford.

Dobrica Čosić: *Gyökek*. Regény. Bratsztvo-Jedinsztvo, Noviszád, 1956. Ács Károly ford.

Antonije Isaković: *Nagy gyerekek*. Elbeszélések. Forum, Noviszád, 1959. Ács Károly ford.

Szlavko Janevski: *Falu a hét kőris mögött*. Regény. Forum, Noviszád, 1959. Herceg János ford.

Vjekoslav Kaleb: *Aldott por*. Regény. Bratsztvo-Jedinsztvo, Noviszád, 1953. Ács Károly ford.

Mihailo Lalić: *Lakodalom*. Regény. Forum, Noviszád, 1959. Herceg János ford.

Jovan Popović: *Igaz legendák*. Elbeszélések. Forum, Noviszád, 1959. Herceg János ford.

Aleksandar Vučo: *Halott jelszavak*. Regény. Forum, Noviszád, 1959. Herceg János ford.

Goran Kovačić: *Tömegsír*. Poéma. Bratsztvo-Jedinsztvo, Noviszád.

Megjelenés előtt áll:

Ranko Marinković válogatott elbeszélései.

Ciril Kosmač: *Újjászületés*

Miodrag Bulatović: *Vörös kakas*

Petar Segedin: *Isten gyermekei*

Vladan Desnica: *Ivan Galeb tavaszai*

Mirko Božić: *Kurjánok*

Isak Samokovlija elbeszélései

Florika Stefan versei

Ács Károly szerkesztésében a jugoszláv

költészet antológiája.

A névsor impozáns, de ehhez még hozzá kell tennünk a múlt század és a két háború köze jelentős regényeinek kiadását is:

Miroslav Krleža: *Magyar Királyi Honvédnovellák*. Bratsztvo-Jedinsztvo, Noviszád, 1952. Sinko Irma fordításai.

Miroslav Krleža: *Bankett Blitvában* című regényének készülő kiadása.

Prežihov Vranc: *Lenn a völgyben*. Regény. Testvériség-Egység, Noviszád, 1953. Herceg János ford.

Prežihov Vranc: *Vadócok*. Elbeszélések. Forum, Noviszád, 1960. Herceg János ford.

Branimir Čosić: *Szedett fa*. Regény. Bratsztvo-Jedinsztvo, Noviszád, 1957. Herceg János ford.

Crnjanski: *Örökös vándorlás*. Forum, Noviszád, 1959. Csuka Zoltán ford.

Stanković: *Gúzsbakótt élet*. Bratsztvo-Jedinsztvo, Noviszád, 1952. Csuka Zoltán ford.

Cankar: *Jernej szolgálóegény és az ő igazsága*. Bratsztvo-Jedinsztvo, Noviszád, 1958.

Jakov Ignjatović: *Respektus Vászra*. Regény. Testvériség-Egység, Noviszád, 1952. Csuka Zoltán ford.

Branislav Nušić: *Önéletrajz*. (előkészületben)

Matavulj: *Bakonja fra Brne* (előkészületben)

Domanović: *Kraljević Marko másodszor a szerbek között* (előkészületben)

Tavčar: *Viszokói krónika* (előkészületben)

A. G. Matoš: *Balkon* (előkészületben)

⁴⁾ A szlovén prózaírók közül magyar nyelven megszólalt: Ciril Kosmač, Beno Zupančić, Vladimir Kavčić, Alojz Rebula, Juš Kozak, Miško Kranjec, Rok Arih, Kari Gorčanec. Költők: Srećko Kosovel, Janez Menart, Matej Bor, Pavel Gojia, Kajetan Kovič.

⁵⁾ Ezen a területen mintha a magyarországi műfordítás-irodalom, elsősorban pedig Csuka Zoltán szorgoskodna, aki azonban néhány modern szöveget is megszólaltatott magyarul (Andrić, Davičo, Krleža, Goran Kovačić). A magyarországi műfordítók érdeklődése elsősorban történeti jellegű, szívesen csak megállapodott, kikristályosodott értékű alkotást illetnek át. Ki kell emelnünk Csuka Zoltán remekelését a Krleža-balladák megszólaltatásával és a nehéz feladatot jelentő Marin Držić-vígjáték (*Dundo Mároje*) átköltésével. Ennek a műfordítás-irodalomnak nem teljes szám-

bavétele után így összegezhethetünk: A fel-
szabadulás után a magyarországi műfor-
dítás-irodalom a következő jugoszláv iro-
dalmi alkotásokat szolgáltatta meg: Csuka
Zoltán: *Délszláv népballadák*, Njegoš: *He-
gyek koszorúja*, Goran Kovacic: *Jama és
a Tüzek és rózsák* című versgyűjteménye,
Ignjatović: *Respektus Vászsa*, Nazor: *A
partizánokkal*, Nušić: *A község gyermeke*,
Veljko Petrović: *Tavaszi temetés*, Krleža:
Éjtszakának virrasztója, *Glemba, Ltd.*,
Glembay család, *Latinovics Fülöp haza-
terése*, Copić: *Ismerős a völgy szorosából*,

Cosić: *Közel már a hajnal*, Davičo: *Beton
és jánosbogarak*, Andrić: *Híd a Drinán*,
Vihar a völgy felett, *Elátkozott udvar* és
Anika esztendői, Potrč: *Büntett*, Cankar:
Jernej szotgalegény és az ő igazsága, Držić:
Dunda Maroje, *Zrinyi- és Hunyadi-
énekek*, *Koszovói lányka* című népballa-
da-gyűjtemény, *Klasszikus jugoszláv el-
beszélések*; népballadák a *Betyárok tüzé-
nél* című ballada-gyűjteményben, dubrov-
niki költők a világirodalmi szöveggyűjte-
ményben és Véghe György *Modern Or-
feuszában* Rade Drainac egy költeménye.

ÖT ÉV MÉRLEGE

JUGOSZLÁV SZÉPIRODALOM FOLYÓIRATUNKBAN MAGYAR FORDÍTÁSBAN

H I D

1956.

Jure Kaštelan: *Gazdátlan lovacska* (Dér
Zoltán ford.) 2. szám, 117—123. old.

Jovan Popović: *Boldogság* (novella). Her-
ceg János ford. 4. szám, 317—326. old.

Josip Cazi: *A forradalomra várva* (regény-
részlet). Herceg János ford. 5. szám, 363—
376. old.

Vasko Popa: *Fekete Gyorgye* (vers). Pap
József és Sáfrány Imre ford. 5. szám, 399.
old.

Vasko Popa: *Rózsa a Csegár fölött* (vers).
Pap József és Sáfrány Imre ford. 5. szám,
401. old.

Oskar Davičo: *A szégyen lázadása* (vers).
Ács Károly ford. 6—7. szám, 481—489. old.

Ciril Kosmač: *Szerencse* (novella). Herceg
János ford. 6—7. szám, 499—511. old.

Vasko Popa: *Versek* (A kacsa, A ló, A
szamár, A disznó, A tyúk, A pitypang).
Fehér Ferenc fordításai. 6—7. szám, 513—517.
old.

Aleksandar Tišma: *Versek* (Aljasok, Vi-
gaszbalódás, Ősz, Hallgatag legények éjsza-
kája). Saffer Pál fordításai. 6—7. szám,
531—535. old.

Srećko Kosovel: *Versek* (Fa a fővény
fölött, A szél, Tél küszöbén). Fehér Ferenc
fordításai. 8—9. szám, 604—606. old.

Vasko Popa: *Messze önmagunkban*. Fehér
Ferenc fordításai. 12. szám, 825—828. old.

Miroslav Krleža: *Banket Blitvában* (rész-
let). Herceg János ford. 10. szám, 661—669.
old.

1957.

Veljko Petrović: *Az ő ura* (novella). 2.
szám, 72—77. old.

Isidora Sekulić: *Vihar a fjur felett*. (Rész-
let a *Norvégiai levelek* c. könyvből.) Saffer
Pál fordítása. 5. szám, 306—309. old.

Miodrag Pavlović: *Kömfüvesek*. Pap Jó-
zsef ford. 7. szám, 464. old.

Antonije Isaković: *Április jegyében*. Fehér
Ferenc ford. 7. szám, 482—488. old.

Miodrag Pavlović: *Legyünk egvszerűek*.
Pap József ford. 7. szám, 500—501. old.

Miroslav Antić: *versei* (A gyöngédség
szitkai, Magyarázat). Fehér Ferenc fordí-
tásai. 8. szám, 614—616. old.

Svevan Raičković: *Két folyó*. Fordította
Fehér Ferenc. 9. szám, 715—716. old.

Antonije Isaković és Leonid Lukov: *Alek-
sza Dundics*, 10. szám, 810—815. old.

Vasko Popa: *Játékok*. Fordította Pap Jó-
zsef. 11. szám, 898—903. old.

Stevan Raičković: Ut a Sztrazsilovóhoz. 12. szám, 1011. old.

Milčo Crnjanski: Sztrazsilovó. Fordította Ács Károly. 12. szám, 1013–1018. old.

1958.

Janez Menart versei (Ballada a rádióról, Katona-ló, Újságszelet a „Vénuszról”, Fénykép, Az elveszett gyermek, Elest a szabadharcos, Vasárnapdelután). Fehér Ferenc fordításai. 1. szám, 19–22. old.

Srbo Ivanovski versei (Jóság, ***, ***). Pap József fordításai. 2. szám, 99–101 old.

Oskar Davičo: Szerbia. Ács Károly ford. 3. szám, 192. old.

Beno Zupančič: Mulatság. (Részlet). Bodrits István ford. 4. szám, 267–283. old.

Djordje Lebović és Aleksandar Obrenović: Mennyei osztag. Saffer Pál ford. 4. szám, 296–306. old.

Todor Manojlović: Vers, palatáblán. Ford. Ács Károly. 4. szám, 313. old.

Todor Manojlović: Verlaine. Ford. Fehér Ferenc. 4. szám, 314. old.

Todor Manojlović: Godeau (vagy: optimizmus). Ford. Ács Károly. 4. szám, 314. old.

Sveta Lukić: És lön: melankólia. (Részlet.) Borbély János ford. 5. szám, 382. old.

Matej Bor: Ment a vándor az atom századában. Ács Károly és Pap József fordítása. 6. szám, 439–444. old.

Vladimir Kavčič: Búcsúznak, jó öreg Walter. Bodrits István ford. 6. szám 453–461. old.

Branko Ćopić: Keserű méz. Takács Márton fordítása. 7–8 szám, 545–548. old.

Jure Kaštelan: Versek (Van-e föld, Bevehet-e en erőd, Képek rohamoznak, Szerelmes, Elválás, A kő paraszta). Ács Károly ford. 7–8. szám, 568–570. old.

Vasa Popović: Kisvárosi temetések. Bogdánfi Sándor ford. 7–8. szám, 591–594. old.

Alojz Rebula: A római császárnő szőleje. Ford. Bodrits István. 9. szám, 687–698. old.

Juš Kozak: Repülő angyal. Takács Márton ford. 10. szám, 788–802. old.

Miško Kranjec: A szomorú postás története. Bodrits István fordítása. 11. szám, 858–867. old.

Stevan Raičković: Versek (A levelek vizsgálga, Szerelem után, Altató egy elfelejtett tájképről). Dér Zoltán fordításai. 11. szám, 868–869. old.

Aleksandar Obrenović: A madár. Fehér Ferenc ford. 12. szám, 956–962. old.

Vladan Desnica: Búcsú. Borbély János ford. 12. szám, 969–973. old.

Cigány dalok (Könyörgés, A rózsza és a lány, Altató, Hívogatás és fenyegetés, Sirató, Elhagyott férj, Konok isten, Hütlén asszony, Övezgy asszony, Halálfelelem, Kivánság, Heten a cellában, A börtön ajtaja). Pap József fordításai. 12. szám, 991–996. old.

1959.

Rodoljub Čolaković: Emlékezés Aljára. Steinitz Tibor ford. 1. szám, 12–19. old.

Miroslav Antić: Versek (Kacsalábon forgó vár, Örökkévalóság, Vízállásjelentés, Gémeskút, Ruhacsíptető). Fehér Ferenc ford. 1. szám, 33–35. old.

Ivan Ivanji: Egy koszorún nem volt szalag. Bodrits István ford. 1. szám, 44–49. old.

Florika Stefan: Versek (Keserű asszony, Ez én vagyok, Az élet az innenső oldalon van). Fehér Ferenc ford. 1. szám, 50–51. old.

Aleksandar Vučo: Halott jelszavak. Herceg János ford. 2. szám, 91–99. old.

Miodrag Bulatović: Két ördög között. Borbély János ford. 2. szám, 105–111. old.

Vladislav Pečković-Dis: Versek (A valóság megszűnése, Talán a szik). Ács Károly fordításai. 3. szám, 191–193. old.

Slobodan Berberski: Versek (Itéletidő, A homok után, Zsibbadtság, Kutatás, Süllyedünk). Ács Károly ford. 4. szám, 200–202. old.

Frane Adum: Kezek. Németh P. István ford. 4. szám, 214–220. old.

Tin Ujević: Versek (Érem, Asszonyok a királynők között, Ima Dora Remebotért, Zarándok, Áldás gyümölcsei). Ács Károly fordításai. 5. szám, 290–292. old.

Ivan Ivanji: Vidéki kvintett. Ford. Bodrits István. 5. szám, 293–302. old.

Tin Ujević: Prózaversek (Kései rádöbbnések órája, Idegek Kalitka az ablakban, Ültesetek fákat). Fehér Ferenc ford. 6. szám, 384–387. old.

Slavko Mihalić: Éjféli ceruzasorok. Fehér Ferenc ford. 6. szám, 388–390. old.

Rok Arhi: A bűvös jel. Bodrits István ford. 7–8. szám, 458–469. old.

Milčo Crnjanski: Örökös vándorlás (részlet). Csuka Zoltán ford. 6. szám, 482–488. old.

Antonije Isaković: Ketten. Ács Károly ford. 7–8. szám, 570–578. old.

A. B. Šimić versei (Mi és a testünk, Holdkóros, Szerelem, A szegényhez, Csábító, Halál). Ács Károly ford. 7–8. szám, 579–582. old.

Mirko Božić: Szinyi búcsú (részlet). Borbély János ford. 9. szám, 711–718. old.

Mateja Matevszki: Harangok. Fehér Ferenc ford. 9. szám, 741–745. old.

Gane Todorovszki: Hét visszatérés a rezgőnyárfá motívumához. Viszoki Decsanj, 1957 decembere. Fehér Ferenc ford. 9. szám, 741–745. old.

Gane Andreevskzi: Két gyerek játszik. Fehér Ferenc fordítása. 9. szám, 741–745. old.

Aleksandar Tišma versei (Zsidó temető, Vendégek, Vidéki poéták). Pap József ford. 10. szám, 816–817. old.

Florika Stefan versei (A szerelem madara, Fajtam lányai és asszonyai, Kukoricatörés). Fehér Ferenc fordításai. 10. szám, 830–832. old.

Pavel Golja: Versek (Ó, Eszter, ó René, Kiáltvány, Éjjelezők). Ács Károly fordításai. 10. szám, 843–845. old.

Jovan Boskovszki: Emberek és madarak. (Részlet.) Fehér Ferenc ford. 10. szám, 849–854. old.

Ranko Marinković: Három contesztalag. Borbély János ford. 11. szám, 914–924. old.

Kari Gorčanec: Lebegés. Bodrits István fordítása. 11. szám, 934–938. old.

1960.

Pavle Popović: Requiem értem, avagy a napló folytatása. Fehér Ferenc fordítása. 1. szám, 12–15 old.

Janko Kos: Költői téma. Bodričs István ford. 2. szám, 122—126. old.

Dane Zajc: versei (Minden madarat, Bósz fekete bika). Pap József ford. 2. szám, 127—128. old.

Ciril Zlobec versei (Gyermekszemek, Ifjúság). Pap József ford. 2. szám, 129—130. old.

Veno Taufer versei (Van, hogy eljutnak, A hősök éneke). Pap József ford. 2. szám, 131—132. old.

Slobodan Marković: Kicsi. Bodričs István ford. 3. szám, 207—210. old.

Rastko Petrović: Emberek beszélnek. Ács Károly fordításai. 3. szám, 349—356. old.

Miroslav Antić: Latinka Beoševo tanyája. (Regény részlet). Bodričs István ford. 4. szám, 289—293. old.

Kajetan Kovič: Szombaton délután. Ford. Ács Károly. 4. szám, 300—303. old.

Momčilo Milankov: Piros háztetők. Fehér Ferenc ford. 6. szám, 442—452. old.

Stevan Raičković versei (Az emberek fegyvertelenül ébrednek, Pillanat, Madár).

Fehér Ferenc fordításai. 6. szám, 475—477. old.

Petar Mišosevljević: Južien jegyében. Bodričs István ford. 7—8. szám, 519—523. old.

Oskar Davičo versei (Szerv, Majdnem beismerés). Pap József ford. 7—8. szám, 524. old.

Ranko Maminković: Por. Borbély János ford. 7—8. szám, 540—555. old.

Ljubiša Jocić: Medáliák. Takács Márton ford. 7—8. szám, 556—558. old.

Zlatko Tomičić versei (A gölya, Szodoma és Gomora, A föld vagyok). Fehér Ferenc fordításai. 7—8. szám, 573—575. old.

Djordje Lebović: Behavazott lejtő. Fehér Ferenc ford. 9. szám, 670—676. old.

Prežihov Voranc: A kút. Herceg János ford. 9. szám, 679—684. old.

Mile Biskupljanin versei (Ma..., Kérdő s felelő játék. Egyszer, egy más napon...). Fehér Ferenc fordításai. 9. szám, 697—698. old.